

РОЗВИТОК САМОСВІДОМОСТІ ТА САМООЦІНКИ ПІДЛІТКА

Чала Т.М.,

Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка

Підлітковий вік є сенситивним для розвитку самосвідомості особистості. У підлітків виникає інтерес до себе, якостей своєї особистості, потреба оцінити, порівняти себе з іншими, розібратися у своїх почуттях і переживаннях. На основі розвитку самосвідомості, зростання вимог до себе, нової позиції серед ровесників і старших, у них з'являється прагнення до самовиховання. Вони мають насагу розвинути в собі позитивні якості, подолати негативні риси. Але порівняно невеликий життєвий досвід і ще не сформований життєвий світогляд нерідко породжують суперечності між потребою у самовихованні і невмінням реалізувати її.

Самосвідомість як вищий рівень розвитку свідомості – основа формування розумової активності і самостійності особистості в її судженнях і діях. Коротко самосвідомість можна визначити як образ себе і відношення до себе. Ці образ і відношення нерозривно зв'язані із прагненням до самозміни, самовдосконаленню.

Моментом народження самосвідомості був той, коли людина вперше задала собі питання, що за сили дають їй можливість творити, досліджувати та підкоряти собі світ, яка природа її розуму, яким законам підкоряється її життя. Головні функції самосвідомості — це пізнання себе, удосконалення себе й пошук сенсу життя

Найважливішим інтегративним компонентом самосвідомості є самооцінка як оцінка особистістю самої себе, своїх можливостей, якостей і місця серед інших людей. Самооцінка - важливий регулятор поведінки. Від неї залежать взаємовідносини людини з навколишніми, її критичність, вимогливість до себе, ставлення до успіхів і невдач. Тим самим вона впливає на ефективність діяльності та подальший розвиток особистості. Самооцінка тісно пов'язана з рівнем домагань людини – характером та складністю цілей, які вона собі ставить.

Зовні самооцінка виражається в тім, як людина оцінює можливості й результати власної діяльності та діяльності інших (наприклад, принижує їх при завищеній самооцінці).

У вітчизняній психології показаний вплив самооцінки на пізнавальну діяльність людини (сприйняття, уяву, рішення інтелектуальних завдань), місце самооцінки в системі відносин

міжособистісних, визначені прийоми формування адекватної самооцінки, а при її деформації - прийоми її перетворень шляхом виховних впливів.

Підлітковий вік – це другий критичний період (після кризи трьох років) у психічному розвитку дитини, суттєвий для генезису самосвідомості.

Увагу дитини знову починає привертати власна особистість. Однак нова криза розвивається в напрямку, немовби протилежно до ранньої. Вона теж починається з протиставлення, але спрямованого не стільки на самих людей, скільки на пов'язані з ними звички, стосунки та їхні прояви у широкому контексті моральних норм і позицій. Якщо трирічна дитина намагається наслідувати дорослого, то підліток, навпаки, прагне відрізнятись від нього, протиставляти себе йому, бути самостійним. Якщо у трирічної дитини самостійність стверджується у сфері здійснення якихось практичних дій, то в підлітків прагнення до самостійності виражається у виникненні усвідомлення своєї причетності до дорослих, хоча інколи подібне усвідомлення суперечить фактичним можливостям підлітка. Вперше в розвитку особистості окремі прояви самосвідомості – самопостереження, самопізнання, ставлення до себе, саморегулювання діяльності та поведінки – стають необхідними потребами. Інтерес до себе, бурхливе зростання самоусвідомлення ззовні виглядають як раптовий “вибух”.

Таким чином, бажання підлітка стати дорослим та водночас неповноцінне розуміння світу дорослих може викликати неадекватну самооцінку. А неправильне орієнтування в світі та неадекватна самооцінка можуть стати причиною цілого ряду проблем підліткового кризового періоду. Тому детальне ознайомлення з самосвідомістю та самооцінкою підлітка допоможе уникнути багатьох небажаних проблем і допомогти юнацтву в їхньому світогляді.

Наук. кер. - Тарасова Т.Б., к.психол.н., доц.